

Nr 539.

Av herr **Helén m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 149, angående vidareutbildning av folkskollärare för tjänstgöring på högre skolstadier m. m.

Det allvarligaste problemet på skolans område under det sista decenniet har varit den alltmer tilltagande bristen på kompetenta lärare inom det högre skolväsendet. Redan tidigt stod det klart, att man inte kunde hoppas på att bristen skulle täckas genom ökad tillströmning av filosofie magistrar från våra universitet och högskolor, för den händelse ej kraftiga åtgärder vidtoges för att stimulera tillströmningen och vidga utbildningskapaciteten. Främst yrkades det på en lönereglering för denna lärarkategori. Nu har löneregleringen *i stort sett* trätt i kraft, men den kom för sent. Statsmakternas obenägenhet att i tid vidta energiska åtgärder på detta område har medfört en oroväckande brist på kompetenta lärare vid våra högre skolor.

Den år 1949 tillkallade läroverkens krisutredning syftade bl. a. till att råda bot mot lärarbristen. Ett av nämnda utrednings förslag innebar, att folkskollärare i rådande bristsituation beträffande lärare på det högre skolstadiet skulle stimuleras att förskaffa sig begränsad akademisk utbildning för att därefter övergå till att undervisa i de högre skolorna. För att tillmötesgå detta önskemål föreslogs inrättande av s. k. 1-betygskurser, där undervisningen skulle vara likvärdig med vanlig universitetsutbildning. Kurserna skulle begränsas till naturvetenskapliga ämnen, där bristen var störst. Krisutredningen, i vilken bl. a. läroverkslärar- och folkskolläraryrket var representerade, motsatte sig energiskt, att kurserna skulle bli någon sorts fristående kompletteringskurser till folkskolläraryrket. De borde inordnas i den akademiska studiegången, vare sig de förlades till universitet och högskolor eller till andra läroanstalter. En av anledningarna till att man ville ge kurserna i fråga denna karaktär torde ha varit, att man ville ha betryggande kontroll över examinationen. Genom att ge kurserna akademisk karaktär och vitsorda dem enligt akademiska betygsnormer hoppades man också, att en del av kursdeltagarna skulle komplettera utbildningen till fullständig filosofisk ämbetsexamen eller åtminstone till den begränsade filosofiska ämbetsexamen med blott 4 betyg, som numera möjliggjorts för folkskollärare.

Krisutredningens förslag accepterades av Kungl. Maj:t och riksdagen under dess vårsession 1952. Förra året har en rad 1-betygskurser varit i gång, ej blott vid de akademiska lärosätena utan också på andra håll. Beträffande resultatet av dem torde det vara för tidigt att redan nu uttala

sig. Helt naturligt har initialsvarigheter gjort sig gällande, men intresset har varit stort, ej minst i kurserna för litteraturhistoria, nordiska språk och engelska — kurserna har nämligen icke blott omfattat naturvetenskapliga ämnen utan också nämnda humanistiska discipliner.

Trots att den av statsmakterna för snart två år sedan beslutade akademiska kursverksamheten ej mer än börjat, är statsrådet och chefen för ekklesiastikdepartementet i proposition nr 149 till årets riksdag i färd med att föreslå en helt ny kursverksamhet för berörda folkskollärare, en kursverksamhet av lägre kvalitet med reducerat kunskapsstoff och, så vitt man nu kan bedöma, utan betryggande kunskapskontroll. Förslaget innebär en sådan kursverksamhet, som 1949 års krisutredning bestämt avvisade och som ej heller 1952 års riksdag reflekterade på. Egendomligt nog har ej i propositionen redovisats någon utredning vare sig beträffande det organisatoriska behovet av dylika kurser eller deras pedagogiska lämplighet.

Läget inom vårt högre skolväsende gör vissa, eljest exceptionella åtgärder oundvikliga. Men dessa exceptionella åtgärder bör endast bli ett komplement till och får ej ersätta en regelrätt utbildning av lärare för det högre skolväsendet vid våra universitet och högskolor. Att dessa lärosäten, som nu stundom förekommer, nödgas avvisa studenter, som ämnar förvärva full lärarkompetens, samtidigt som för ändamålet otillräckliga befördringskurser stimuleras i betydande utsträckning, är en orimlig ordning. Vad som nu i första hand kräves är, att en utökning av studiemöjligheterna vid universitet och högskolor kommer till stånd för alla kategorier blivande högstadielärare, både studenter och folkskollärare.

Emellertid torde situationen vara sådan, att en upprustning av universiteten och högskolorna ej inom den närmaste framtiden täcker hela det utbildningsbehov, som här föreligger. Vid sidan av dessa lärosätens egna 1-betygskurser bör därför decentraliserade sådana anordnas på andra lämpliga platser i landet. Dessa senare bör stå under universitetskanslerns överinseende, och deras kvalitet bör vara densamma som motsvarande kursers vid universiteten. Det vid tentamen erhållna vitsordet bör vara likställt med akademiskt betyg i ämnet i fråga. De centraliserade universitetskurserna bör förläggas till sådana läroanstalter, vilkas lärare har den bästa akademiska kompetensen och den bästa erfarenheten om den högre skolans mål och medel. Helst bör dessa lärare ha docentkompetens. Önskvärt vore att varje utbildningskurs utanför universitetsstäderna sorterade under något av de fyra lärosätena, universiteten i Uppsala, Lund och Göteborg samt Stockholms högskola. Geografiska och andra skäl borde då avgöra anknytningen i de enskilda fallen. Att även större läroverk med välutrustade institutioner och tillgång på kvalificerade lärare bör komma i fråga är för oss naturligt. Under inga omständigheter borde det däremot få förekomma, vilket propositionen tycks förmena, att utbildningskurser förläggs till läroanstalter, vilkas lärare saknar all pedagogisk utbildning.

Anledningen till det framställda förslaget om befodringskurser är, såsom framgår av propositionen, överenskommelsen mellan civildepartementet och folkskollärarnas organisationer angående lärarlönerna. Den träffade överenskommelsen kan komma att avskräcka studenter från att ägna sig åt studier för filosofisk ämbetsexamen och högre lärarkompetens. Detta är så mycket mera sorgligt som tillströmningen till de filosofiska fakulteterna under de senaste åren visat en påtaglig stegring. I själva verket har ju, såsom ovan framhållits, tillströmningen varit större än lärosätenas kapacitet. Om ej det högre undervisningsväsendet skall lida obotlig skada, torde det vara nödvändigt med en försäkran från riksdagens sida, att 23-gradstjänster ej inrättas till större antal än vad som erfordras för att täcka bristen på filosofie magistrar (inklusive folkskollärare med 4 betyg i filosofisk ämbetsexamen) med fullgod praktisk och teoretisk pedagogisk utbildning inom det högre undervisningsväsendet ovanför den sexklassiga folkskolan. Det torde alltså böra ankomma på riksdagen att för varje läsår fastställa antalet lärartjänster i 23:e lönegraden.

På grund av det anförda hemställer vi,

att riksdagen med ändring av Kungl. Maj:ts proposition nr 149 framställda förslag ville besluta,

1. att de ifrågasatta lärartjänsterna i 23:e lönegraden skall tillkomma folkskollärare, som efter avlagd folkskollärarexamen tjänstgjort minst tre år såsom folkskollärare och som i tentamen eller tentamina för filosofisk ämbetsexamen erhållit minst två betygsenheter, vare sig dessa förvärvats vid universitet, högskola eller vid decentraliserade universitetskurser;
2. att de föreslagna befodringskurserna ersättes av universitetskurser för 1 betyg i filosofisk ämbetsexamen under universitetskanslerns överinseende vid härför lämpade läroanstalter, samt
3. att det må ankomma på riksdagen och ej på Kungl. Maj:t att för varje läsår fastställa antalet lärartjänster i 23:e lönegraden.

Stockholm den 13 mars 1954.

Gunnar Helén.

Olle Dahlén.

Brita Elmén.